

LANDELIJK PLATFORM TEGEN GEWELD OP STRAAT

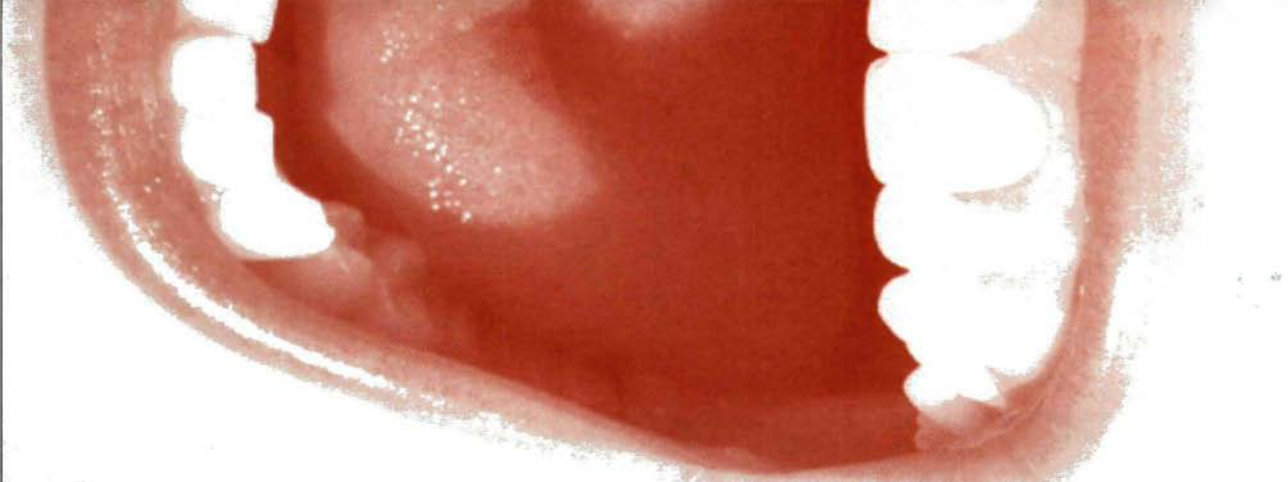
AANPAK GEWELD OP STRAAT

doe mee!
geweld nee!

EEN HANDREIKING VOOR KLEINE EN MIDDELGROTE GEMEENTEN

01/27

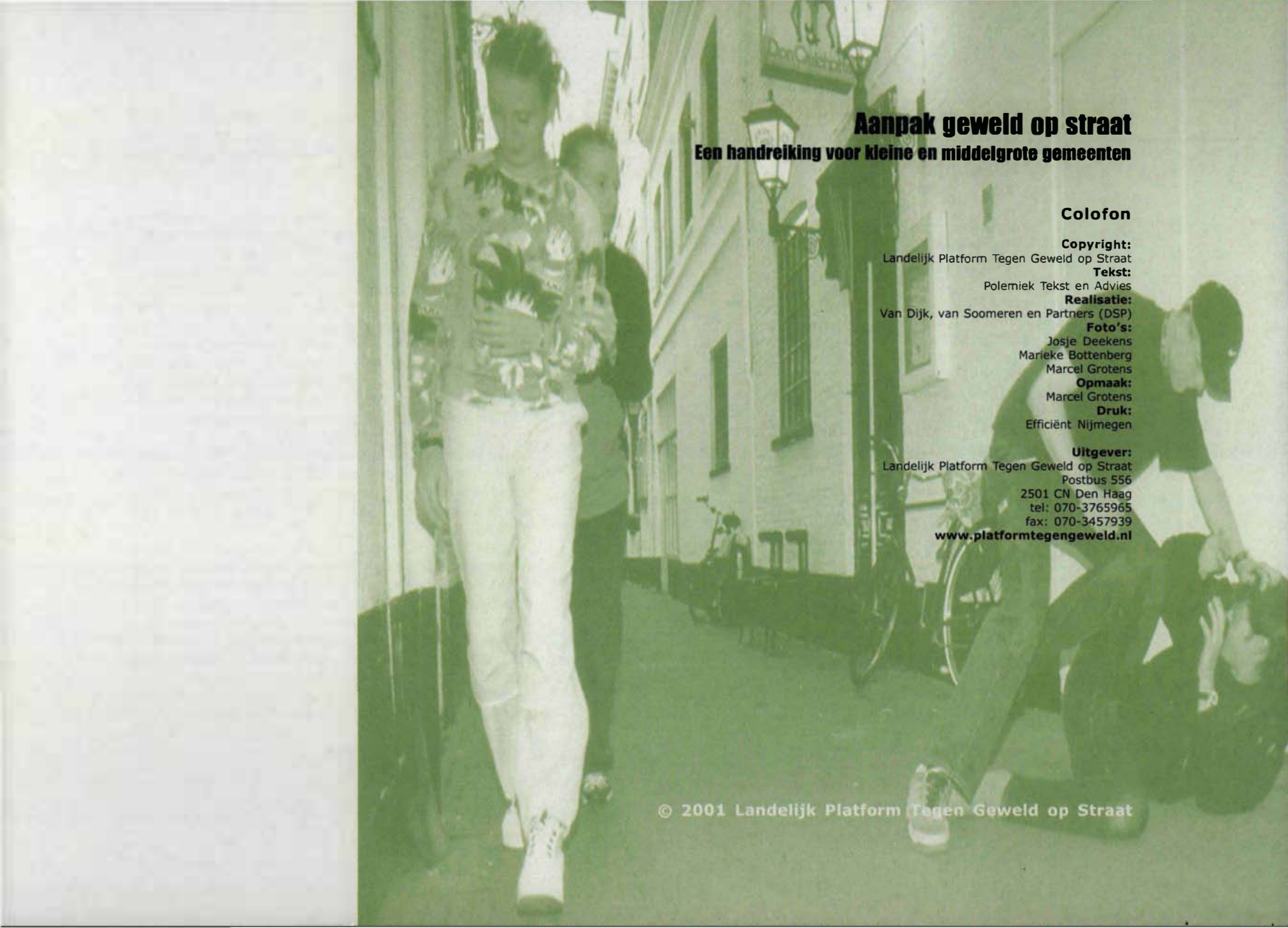

LANDELIJK PLATFORM TEGEN GEWELD OP STRAAT

AAANPAK GEWELD OP STRAAT

Inhoud

1 Inleiding	pag. 4
2 De beleidscyclus	pag. 5
3 Geweld in woonwijken	pag. 10
4 Horeca- en uitgaansgeweld	pag. 12
5 Geweld in het verkeer en in het openbaar vervoer	pag. 15
6 Geweld op school	pag. 18
7 Geweld in de sport	pag. 21
8 Crisismanagement	pag. 24
9 Checklist voor beslissers	pag. 27
Bijlage:	
Achtergrondliteratuur en projecten	pag. 29
Nuttige adressen	pag. 31

Aanpak geweld op straat

Een handreiking voor kleine en middelgrote gemeenten

Colofon

Copyright:

Landelijk Platform Tegen Geweld op Straat

Tekst:

Polemiek Tekst en Advies

Realisatie:

Van Dijk, van Soomeren en Partners (DSP)

Foto's:

Josje Deekens
Marieke Bottenberg

Marcel Grotens

Opmaak:

Marcel Grotens

Druk:

Efficiënt Nijmegen

Uitgever:

Landelijk Platform Tegen Geweld op Straat
Postbus 556

2501 CN Den Haag

tel: 070-3765965

fax: 070-3457939

www.platformtegen geweld.nl

1 Inleiding

Achtergrond

Het Landelijk Platform Tegen Geweld op Straat werd in februari 1999 opgericht voor de duur van drie jaar. Het platform heeft onder andere de taak om samenwerkingsverbanden te stimuleren en informatie toegankelijk te maken, alles met het oogmerk om geweld op straat tegen te gaan. In de brochure 'Zeg nee tegen geweld' wordt uitgelegd wat geweld op straat eigenlijk is en wat de oorzaken ervan kunnen zijn. In deze handreiking staat de aanpak van geweld op straat centraal. Geweld op straat is geen exclusief probleem van de grote steden, maar de omvang, de achtergrond en de aanpak van het geweld in een grote of in een kleine gemeente verschillen vaak wel. Grote steden hebben meestal meer ervaring met het opstellen en uitvoeren van veiligheidsplannen, bijvoorbeeld in het kader van het Grote Stedenbeleid. Deze handreiking richt zich daarom primair op de problematiek van middelgrote en kleine gemeenten die geen of relatief weinig ervaring hebben met een integrale aanpak van geweld op straat.

Doel en doelgroep

De handreiking is vooral bedoeld voor bestuurders en beleidsmedewerkers van kleine en middelgrote gemeenten. Daarnaast kan de handreiking nuttig zijn voor al die mensen die uit hoofde van hun functie betrokken zijn bij het voorkomen en bestrijden van geweld. Te denken valt aan politiefunctionarissen en medewerkers van het Openbaar Ministerie. Doel is om beleidsmakers inzicht te geven in de manier waarop zij het probleem ter hand kunnen nemen en in de factoren die bij de aanpak een rol

kunnen spelen. Daarnaast is de handreiking een handig naslagwerk als het gaat om adressen van organisaties die zich met de materie bezighouden.

Loeswijzer

De ervaringen die gemeenten hebben opgedaan met uitingen van geweld op straat kunnen sterk uiteenlopen. Ook de aanpak van de problemen kan telkens anders zijn. Sommige gemeenten zijn inmiddels al een eind op weg met de uitvoering van een integraal veiligheidsplan waarin ook de aanpak van geweld op straat aandacht krijgt, andere staan nog aan het begin. Om recht te doen aan de bestaande lokale verschillen is in deze handreiking gekozen voor een overzichtelijke presentatie van gegevens in vier delen. De delen komen overeen met de fasen die te onderscheiden zijn in elke beleidscyclus. Achtereenvolgens zijn dit de oriëntatiefase, de ontwikkelingsfase, de uitvoeringsfase en de evaluatiefase. Deze fasen worden in het inleidende algemene hoofdstuk toegelicht. Daarna wordt dieper ingegaan op specifieke vormen van geweld.

Aan de orde komen geweld in woonwijken, horeca- en uitgaansgeweld, geweld in het openbaar vervoer en in het verkeer, geweld op school en geweld in de sportwereld. Succesvol gebleken aanpakken zijn in deze handreiking verpakt als aanbeveling. Daarnaast is de tekst gelardeerd met voorbeelden uit gemeenten (*cursief*). Uiteraard is daarbij zoveel mogelijk geprobeerd aan te sluiten bij het beschikbare materiaal uit de kleine en middelgrote gemeenten. Soms is teruggevallen op een voorbeeld uit een grote gemeente, omdat bruikbaar materiaal anders ontbrak.

Een apart onderdeel van de handreiking vormt het hoofdstuk over crisismanagement. Dit hoofdstuk is verpakt in de vorm van een interview met burgemeester Piet IJssels uit Gorinchem. Hij werd geconfronteerd met een schietincident in zijn gemeente waarbij twee jonge vrouwen het leven verloren en één meisje zwaar gewond raakte. Zijn verhaal kan bestuurders inzicht geven in de mogelijke reacties die volgen op geweld op straat, en helpt hen op deze momenten acties te ondernemen. Aan het slot van de handreiking zijn de belangrijkste vragen die een antwoord behoeven bij een integrale aanpak van geweld op straat nog eens overzichtelijk op een rij gezet.

2 De beleidscyclus

Definitie

Hoewel veel mensen praten over geweld op straat, is vaak niet duidelijk wat ze daar precies mee bedoelen. Zowel over het begrip 'geweld' als over de aanduiding 'op straat' lopen de meningen uiteen. Een heldere definitie is echter cruciaal om tot een goede aanpak te komen. In deze brochure wordt daarom gekozen voor de volgende definitie:

Lichamelijk geweld tegen onbekende personen, dat wordt gepleegd op straat (in openbare en semi-openbare ruimten) en waarbij het gebruikte geweld min of meer onverklaarbaar of in die situatie extreem is.

Een aantal elementen uit deze definitie heeft enige toelichting. Ten eerste gaat het om **lichamelijk geweld** en dus niet om verbaal en

geestelijk geweld. Ten tweede gaat het volgens deze definitie vooral om geweld tegen **onbekende** personen. Buren die elkaar op straat te lijf gaan, vallen dus niet onder deze definitie, evenmin als twee leerlingen die elkaar op het schoolplein aanvallen. Toch zullen in voorkomende gevallen ook dergelijke incidenten tot geweld op straat gerekend kunnen worden, met name als blijkt dat het geweld zich in de openbare ruimte voordoet waardoor er anderen bij het geweld betrokken kunnen worden. Het schoolplein is, evenals bijvoorbeeld het sportveld, een **openbare of semi-openbare ruimte**, en valt daarom onder de genoemde definitie. Ten slotte moet het gaan om een min of meer **onverklaarbare of extreme vorm** van geweld. Hoe verschrikkelijk het ook is, het gebruik van geweld bij berovingen is niet onverklaarbaar. Het in elkaar slaan van een barman op het plein voor zijn café zonder enige reden is dat wel, en valt daarmee onder de definitie.

Agressief gedrag hoort feitelijk niet tot geweld op straat. Toch wordt daar in deze handreiking regelmatig naar verwezen. Agressief gedrag blijkt namelijk niet zelden te escaleren, en kan dan leiden tot geweld op straat. Een preventieve aanpak van geweld op straat begint dus bij het voorkomen van agressief gedrag.

De voorfase: wie neemt de regie?

Zoals geldt voor de oplossing van eigenlijk elk probleem, moet iemand het voortouw nemen. Aangezien de burgemeester verantwoordelijk is voor het handhaven van de openbare orde en veiligheid, ligt het voor de hand dat de gemeente de regie in handen neemt bij de aanpak van geweld op straat. Grotere gemeenten hebben dikwijls speciale medewerkers in dienst die zich bezighouden met dit beleidsterrein.

Jaap van der Aa
wethouder jeugdzaken
gemeente Amsterdam
**"Met geweld bereiken
we niets, als we de
samenleving willen
verbeteren, kan dat
alleen door begrip
en openheid."**

Remco Janssen
beveiligingsbeambte
"Eigenlijk zouden niet
alleen beveiligingsbeambten
de winkels, feesten en
andere
objecten moeten
beveiligen."

Een van deze medewerkers kan als coördinator worden aangewezen. Gemeenten die niet over een gespecialiseerde beleidsmedewerker beschikken, kunnen ook overwegen een coördinator te benoemen om het beleidsproces te begeleiden. De ervaring leert dat elke aanpak van geweld op straat is gediend met een goed geïnformeerde, bereikbare en zo mogelijk relationeel begaafde coördinator die informatie kan bundelen, mensen bij elkaar kan brengen en vaart in het proces kan houden. De aangewezen beleidsmedewerker kan vervolgens een werkgroep samenstellen waarin in ieder geval vertegenwoordigers van politie en justitie plaatsnemen, maar waarin bijvoorbeeld ook medewerkers van de gemeentelijke gezondheids- en welzijnsdienst, de jeugdhulpverlening, en mensen afkomstig uit het onderwijs en andere maatschappelijke organisaties plaats kunnen nemen. Het voordeel van een dergelijke werkgroep is, dat in een zo vroeg mogelijk stadium wordt samengewerkt. Uit de beschikbare informatie over de aanpak van geweld op straat blijkt steeds weer dat een integrale aanpak, waarbij verschillende partners zich gezamenlijk verantwoordelijk voelen, het beste resultaat oplevert. Afhankelijk van de specifieke vorm van geweld die men wil aanpakken, moeten in een later stadium ook andere gesprekspartners bij de werkgroep worden betrokken. Een effectieve aanpak van het uitgaansgeweld is bijvoorbeeld gebaat bij een vroegtijdige samenwerking met horecaondernemers die ook werkelijk betrokken worden bij de besluitvorming. Hetzelfde geldt voor de aanpak van geweld op school en rond sportaccommodaties.

De eerste fase: wat is het probleem?

Wie een probleem wil aanpakken, moet altijd eerst goed weten wat het probleem eigenlijk is.

Met behulp van de genoemde definitie is het voor beleidsmakers duidelijk wat wel en wat niet onder geweld op straat valt. Maar vervolgens moet deze definitie toegepast worden op de lokale situatie. De eerste stap in dat proces heet **de oriëntatiefase**. De werkgroep die zich over de aanpak van geweld op straat buigt, kan uit verschillende bronnen putten om te achterhalen wat de aard en de omvang van het geweld op straat in de lokale situatie is. Hieronder wordt een aantal mogelijkheden onder elkaar gezet om relevante informatie te achterhalen. Belangrijk is om bij het verzamelen van informatie altijd de definitie van geweld op straat in het achterhoofd te houden. Hoe helderder de diagnose, hoe beter het geweld kan worden bestreden. Bij het achterhalen van relevante informatie is overigens ook van belang het verschil tussen objectieve en subjectieve veiligheid in de gaten te houden. Objectieve onveiligheid is te omschrijven als het aantal geregistreerde delicten. Subjectieve veiligheid heeft daarentegen meer te maken met de beleving van onveiligheid. Bij subjectieve onveiligheid gaat het dus om de mate waarin iemand zich onveilig voelt.

In de brochure 'Zeg nee tegen geweld' wordt ingegaan op de mogelijke oorzaken van geweld op straat. Uit die brochure blijkt dat bij ongeveer een derde van alle aangegeven geweldsincidenten sprake is van geweld op straat zoals gedefinieerd door het Landelijk Platform. Dat is ongeveer 2,6 procent van alle aangiften. In 1998 deden zich in Nederland naar schatting 20 tot 25 duizend gevallen van geweld op straat voor.

Het meeste straatgeweld blijkt voor te komen in woonwijken en in het verkeer.

Het uitgaansgeweld komt op de derde plaats.

Daarnaast blijken winkelcentra, het openbaar vervoer en sportaccommodaties soms het toneel van geweldsincidenten.

De daders van geweld op straat blijken nog steeds overwegend jonge mannen van onder de 25 jaar te zijn, hoewel het aantal vrouwen onder dadergroepen toeneemt. De meeste daders zijn tussen de 12 en 17 jaar. Vooral deze jongere daders plegen vaak geweld in groepsverband. Daders ouder dan 24 jaar opereren vaker alleen. De meeste slachtoffers zijn tussen de 12 en 60 jaar oud.

Om de objectieve onveiligheid in kaart te brengen, gerelateerd aan de definitie van geweld op straat, kan men gebruik maken van een groot aantal bronnen. Allereerst beschikt **de politie** over informatiesystemen, zoals het bedrijfsprocessen-systeem BPS en het herkenningssysteem HKS. Deze systemen bevatten bruikbaar cijfermateriaal over de omvang en de aard van geweldsdelicten. Omdat niet alle relevante gegevens in deze systemen worden opgenomen, verdient het aanbeveling ook politiedossiers en dagrapporten te raadplegen waarin bijvoorbeeld staat wat de aanleiding was voor het geweld en of er alcohol of drugs in het spel waren. **De gemeente** houdt dikwijls een registratie bij van vandalisme. Uit die gegevens kunnen bijvoorbeeld als gevaarlijk of onveilig bekendstaande plekken worden geselecteerd. **De GGD** heeft soms gegevens voorhanden over het aantal ambulanceritten dat is uitgevoerd. Daaruit kan vaak worden herleid wat de plaats van een ongeval is geweest, of het ging om geweld en of sprake is geweest van wapengebruik. De subjectieve onveiligheid kan, eveneens tegen de achtergrond van de definitie van geweld op straat, worden gemeten door bijvoorbeeld de **politiemonitor** te raadplegen.

Leefbaarheidsonderzoeken kunnen verder inzicht geven in de beleefde onveiligheid van burgers. Vaak worden dergelijke enquêtes buurt- of wijkgericht gehouden om een afgebakend gebied in kaart te brengen. Voor de aanpak van te onderscheiden vormen van geweld kan worden gedacht aan enquêtes die zijn gericht op speciale doelgroepen, zoals scholieren en leerkrachten (geweld op school), horecaondernemers (uitgaansgeweld) of medewerkers van sportclubs (geweld en sport). De gemeente kan ook op tijdelijke basis een lokale veiligheidstelefoon instellen waar mensen klachten kunnen melden. Voor het formuleren van de aanpak van geweld in het verkeer en in het openbaar vervoer kunnen uiteraard de gegevens van de verschillende OV-ondernemingen extra informatie opleveren.

Wie wil weten of hij genoeg bruikbare informatie heeft, doet er goed aan te kijken of hij antwoord kan geven op de volgende vragen:

Wat is het veiligheidsprobleem, zowel objectief als subjectief gemeten?

Wie zijn als dader en/of slachtoffer betrokken bij de geregistreerde gevallen van geweld op straat?

Waar, dus op welke locaties, hebben zich problemen voorgedaan?

Hoe heeft het geweld zich gemanifesteerd? Was bijvoorbeeld sprake van wapengebruik of niet, waren alcohol of drugs in het spel etc.

Waarom heeft het geweld zich voorgedaan? Als op basis van de beschikbare gegevens eigenlijk geen antwoord op deze vraag kan worden gegeven weet men toch iets, namelijk dat het om een onverklaarbare vorm van geweld gaat. En precies dat is een van de onderdelen van de definitie van geweld op straat.

De tweede fase: het plan van aanpak

Wie eenmaal een beeld heeft van de aard en omvang van het geweld op straat in zijn gemeente, kan beginnen met het bedenken van oplossingen. Uiteraard hangen die oplossingen samen met het specifieke probleem dat men wil bestrijden en voorkomen. Bij de behandeling van de afzonderlijke vormen van geweld in deze handreiking wordt meer concreet aandacht besteed aan oplossingen die kunnen helpen het geweld terug te dringen. Hier wordt volstaan met een paar opmerkingen die gelden voor de aanpak van geweld op straat in het algemeen. Allereerst is gebleken dat een **integrale aanpak**, waarbij men gezamenlijk optreedt en zich gezamenlijk verantwoordelijk voelt, betere vruchten afwerpt dan een van boven af gestuurde aanpak. Dat betekent dat veel aandacht moet worden besteed aan het leggen en onderhouden van contacten met alle betrokkenen. Eigenlijk geldt dit voor alle fasen van de beleidscyclus en voor de aanpak van alle vormen van geweld. Op basis van de gegevens die in de oriëntatiefase zijn verzameld, moet men allereerst duidelijk kunnen maken dat het gaat om een **gezamenlijk probleem**. Hoewel dit klinkt als een open deur, leert de praktijk in meer dan één gemeente dat veel mensen de neiging hebben problemen te ontkennen, vooral als deze op hun eigen stoep liggen. Bepaalde sectoren en afzonderlijke organisaties willen vaak niet met geweld worden geassocieerd. En hoewel het besef langzaam doordringt dat geweld op straat een maatschappelijk probleem is waarvoor niet uitsluitend de overheid de verantwoordelijkheid draagt, wijst men vaak wel naar de gemeente als het neerkomt op de aanpak van het probleem.

Wie erin slaagt ook anderen te betrekken bij het bedenken en uitvoeren van oplossingen, heeft bij voorbaat al een slag gewonnen.

Mogelijke oplossingen kunnen worden neergelegd in

een zogenaamd **plan van aanpak**. Dat kan een afzonderlijke notitie zijn, maar vaak maakt de aanpak van geweld op straat deel uit van een breed opgezet veiligheidsplan. Met het oog op een integrale aanpak verdient het aanbeveling ook de conceptversies van plannen voor te leggen aan betrokken partners. Weliswaar vertraagt dit meestal de besluitvorming, maar het verhoogt de effectiviteit van het beleid op de langere termijn. Dat laatste hangt overigens samen met een ander belangrijke afweging die men moet maken in deze fase, namelijk of men kiest voor een snelle en felle reactie als oplossing op de korte termijn of voor een meerjarige aanpak? Daarnaast is relevant om te bedenken of men de nadruk op repressieve maatregelen wil leggen of juist op preventieve. De meeste veiligheidsplannen laten een mix van preventieve en repressieve maatregelen zien die op korte dan wel langere termijn moeten bijdragen aan het vergroten van de veiligheid en het terugdringen van geweld op straat.

In een plan van aanpak staat om te beginnen wie de deelnemers aan de werkgroep zijn, en waarvoor zij verantwoordelijkheid dragen. Vervolgens worden de te bereiken doelen op een rij gezet. Belangrijk is dat de doelen realistisch zijn en helder en meetbaar worden geformuleerd, zodat na verloop van tijd kan worden gekeken of de getroffen maatregelen ook effect hebben gehad. Het is daarom aan te raden een nulmeting te verrichten voordat men tot uitvoering overgaat. Ook is het aan te raden een tijdsplanning aan te geven waardoor duidelijk wordt op welke termijn bepaalde resultaten behaald moeten zijn of in ieder geval geëvalueerd moeten worden. De verschillende concrete oplossingen kunnen per onderwerp worden opgesomd. Daarbij geldt in het algemeen dat ook aandacht aan het creëren van draagvlak moet worden besteed. In

ieder geval betekent dit dat men actuele en volledige informatie moet proberen te verschaffen. Dat kan door speciale bewonersavonden te organiseren, maar ook door andere informatie-middelen te gebruiken, zoals nieuwsbrieven, brochures en internet. Ook kan de lokale pers op de hoogte worden gehouden, hoewel samenwerkingspartners beter direct geïnformeerd kunnen worden. Afspraken met samenwerkingspartners, bijvoorbeeld over procedures, controles en geld, kunnen neergelegd worden in een **convenant** of een intentieverklaring. Voordeel van een convenant is dat afspraken daardoor een juridische basis krijgen en afdwingbaar worden.

Een intentieverklaring schept eerder een morele verplichting.

Op sommige terreinen bestaan reeds bruikbare convenanten waarvan gemeenten gebruik kunnen maken. Bij het bespreken van de afzonderlijke vormen van geweld wordt zo mogelijk naar dergelijke gestandaardiseerde afspraken verwezen.

Communicatie

Veilig zijn en veilig voelen blijken in de praktijk twee heel verschillende dingen. Het vergelijken van objectieve cijfers van geweld op straat met onveiligheidsgevoelens van burgers levert vaak een scheef beeld op. Het is belangrijk niet aan de subjectieve onveiligheid voorbij te gaan, maar burgers blijvend te informeren over en te betrekken bij de aanpak van geweld op straat. Wie laat zien zijn burgers serieus te nemen, kan vaak hun vertrouwen winnen. Communicatie is daarom een belangrijk onderdeel van elke integrale aanpak van geweld op straat. Door middel van voorlichtingsmateriaal – folders, handreikingen of publicaties in de lokale media – kunnen burgers op de hoogte worden gesteld van de acties die

gemeenten en hun samenwerkingspartners ondernemen om geweld op straat aan te pakken. Daarnaast is het zinvol om letterlijk in gesprek te komen met de bevolking, bijvoorbeeld door het organiseren van inspraakavonden. In de praktijk blijken veel mensen te klagen over het feit dat het lang duurt, voordat de lokale overheid maatregelen neemt om de veiligheid in het algemeen te vergroten. Het luisteren naar de klachten, en het bieden van goede en actuele informatie over behaalde resultaten kan iets van de onvrede wegnemen.

De derde fase: de uitvoering

In deze fase worden de op papier gezette maatregelen in de praktijk uitgevoerd. Het is van het soort maatregel afhankelijk wie in eerste instantie verantwoordelijk is voor een juiste uitvoering. De gemeentelijke coördinator is degene die ook in deze fase de regie in handen heeft. Hij moet ervoor zorgen dat de samenwerkingspartners doen wat ze hebben beloofd. Het is verstandig tussentijds te kijken hoe het gaat met de uitvoering van de preventieve en repressieve veiligheidsmaatregelen. Dit in de gaten houden van het proces heet monitoring. In tussentijdse evaluaties, die los staan van de definitieve evaluatie, kunnen ervaringen worden neergelegd. Deze evaluaties kunnen aanleiding geven tot het bijsturen van bepaalde maatregelen. Communicatie neemt ook in deze fase een belangrijke plaats in.

Marieke Jacobs
"Ik vind het onzin dat je een ander zomaar in elkaar slaat. Je kan toch ook gewoon boos worden of een keer schelden."

De vierde fase: de evaluatie

Elk plan van aanpak besteedt aandacht aan de tijd die met het hele traject – van oriëntatie tot evaluatie – is gemoed. Tijdsplanningen bieden houvast voor alle betrokkenen, en geven ook richting aan de activiteiten die worden ontplooid. Een belangrijk moment is het tijdstip waarop wordt gekeken naar de resultaten van een bepaalde aanpak. In de verschillende onderzochte veiligheidsplannen staan termijnen genoemd die uiteenlopen van één tot drie jaar. Uiteraard hebben deze verschillen te maken met de keuzes die gemeenten maken. Kiest men voor een korte en hevige interventie, dan ligt een evaluatie binnen een jaar voor de hand. Meerjarige aanpakken moet men ook de tijd geven.

Tijdens de evaluatie kijkt men of de gestelde doelen zijn bereikt. Dat betekent dat men opnieuw informatie moet verzamelen over de stand van zaken in de gemeente met betrekking tot geweldsincidenten op straat. De nieuwe gegevens, die ontleend kunnen worden aan bijvoorbeeld de politie- en justitiestatistiek, kan men vervolgens vergelijken met de gegevens uit de nulmeting. Ook kan men opnieuw leefbaarheidsonderzoeken (laten) uitvoeren om te kijken of burgers ook iets van de genomen maatregelen hebben gemerkt. Op basis van de genomen maatregelen te continueren, aan te passen of te stoppen.

3

Geweld in woonwijken

In tegenstelling tot wat mensen vaak denken, vindt veel geweld op klaarlichte dag plaats in woonwijken. Soms gaat het dan om commune criminaliteit, zoals roof en vernieling, maar ook geweld op straat komt voor. Hoewel maatregelen ter vergroting van de algemene veiligheid strikt genomen niet in deze handreiking thuishoren, is het toch belangrijk aandacht voor dit onderwerp te vragen. Een veilige omgeving kan invloed hebben op het gedrag van mensen en agressie verminderen.

Om het geweld op straat in woonwijken terug te dringen, is het belangrijk de algemene veiligheid, zowel objectief als subjectief, in kaart te brengen. Een enquête onder buurtbewoners en ondernemers kan precies de zwakke plekken van de wijk aan het licht brengen. Een adequate beschrijving van de woonwijk helpt maatregelen op maat te nemen. In een dergelijke beschrijving staat bijvoorbeeld wat de bevolkingssamenstelling is, hoe de woningvoorraad eruit ziet, hoe het is gesteld met de infrastructuur, en in welke omgeving de wijk zich bevindt.

Aanbeveling:

Breng eerst de wijk goed in kaart en inventariseer daarna de aard, omvang en ontwikkeling van het gepleegde geweld in de wijk. Betrek vanaf het begin bewoners en ondernemers uit de buurt bij het opstellen van een wijkgericht plan van aanpak.

Een gemeente kan in een algemeen veiligheidsplan een onderdeel reserveren voor het wijkgericht aanpakken van geweld. In het lokale veiligheidsplan van de gemeente Hoorn bijvoorbeeld is een aparte

paragraaf gewijd aan het wijk- en buurtbeheer. Als het om een wat grotere gemeente gaat, of er zijn duidelijk 'probleemwijken' in de gemeente aan te wijzen, kan ook een wijkveiligheidsplan worden opgesteld. De subjectieve veiligheid kan vaak worden verbeterd door plekken die bewoners als 'eng' ervaren een opknappbeurt te geven en ervoor te zorgen dat er voldoende verlichting op straat is. Dat hoeft niet te betekenen dat nieuwe verlichting moet worden aangebracht. Vaak is het repareren van kapotte lampen al voldoende. Daarnaast lijken met name oudere bewoners zich veiliger te voelen als er enige vorm van burenhulp is georganiseerd. Rondhangende groepen, vaak jongeren, worden door mensen snel als bedreigend ervaren. Bovendien is verveling vaak een bron van agressie. Het inrichten van hangplekken, of het organiseren van goede naschoolse opvang kan deze problemen ondervangen. Ouders kunnen hierbij een rol spelen. In Amsterdam heeft het zogenaamde Marokkaanse vaderproject, waarin vaders een oog in het zeil hielden op straat, succes geboekt. Het is overigens altijd goed ook jongeren zelf te betrekken bij het bedenken van oplossingen. Naast preventieve oplossingen is er ook een aantal repressieve mogelijkheden. Daartoe behoren onder andere het uitbreiden van toezicht, hetzij door de inzet van veiligheidsassistenten in de wijk, hetzij het opvoeren van politieursurveillance. Een snelle reactie op incidenten is een signaal dat agressie in de wijk niet wordt getolereerd.

Aanbeveling:

Een aanpak van het geweld op straat in woonwijken bestaat bij voorkeur uit een pakket van preventieve en repressieve maatregelen. Preventieve maatregelen zijn onder andere het organiseren van

opvangmogelijkheden voor jeugdigen, het organiseren van buurtcontacten en het verbeteren van als onveilig ervaren plekken. Repressieve maatregelen zijn het instellen van meer toezicht en het snel reageren op incidenten.

De gemeente Vlaardingen heeft voor verschillende wijken veiligheidsplannen ontworpen waarin een integrale aanpak centraal staat. In het wijkveiligheidsplan worden per thema – vandalisme, overlast, verkeer, geweld, milieu, zware criminaliteit en brand – maatregelen genoemd. Tevens is duidelijk aangegeven wie bij welke aanpak waarvoor verantwoordelijk is. In het wijkveiligheidsplan voor de wijken Vettenoordsepolder en Maasboulevard staan met betrekking tot het thema geweld drie maatregelen genoemd. Dat zijn achtereenvolgens: intensivering van de controle in de wijk door de politie en een snelle reactie bij incidenten, intensivering van het ambulant jongerenwerk en het bestrijden van wat de bewoners als 'enge plekken' ervaren.

4 Horeca- en uitgaansgeweld

Onder horeca- en uitgaansgeweld wordt al het geweld verstaan dat in en rond horecagelegenheden wordt gepleegd. Het kan daarbij gaan om een knokpartij in een café, maar ook om groepen mensen die nadat de discotheken sluiten op straat met elkaar slaags raken. Zoals bij elk probleem geldt ook hier dat men eerst goed in kaart moet brengen hoe groot het probleem eigenlijk is, op welke plaats de problemen zich met name voordoen, wie bij het probleem betrokken zijn, en wie bij de oplossing betrokken moeten worden. Om bij dat laatste te beginnen, veel gemeenten voeren al jaren een integraal horecabeleid waarbij de gemeente als regisseur samenwerkt bij de opstelling en de uitvoering van het horecabeleid met horecaondernemers, politie en Openbaar Ministerie. Voor het bestrijden en voorkomen van deze vorm van geweld is aansluiting bij al bestaande samenwerkingsverbanden natuurlijk aanbevolen. Wie nog geen samenwerking op touw heeft gezet, doet er goed aan eerst te onderzoeken of de horecaondernemers in de gemeente op een of andere manier zijn vertegenwoordigd, bijvoorbeeld in een plaatselijke afdeling van Koninklijk Horeca Nederland, een vereniging of stichting. Is dat niet het geval, dan kan daarop worden aangestuurd. Goede persoonlijke contacten tussen een coördinator vanuit de gemeentelijke werkgroep en de al dan niet verenigde horecabazen kan het wederzijds wantrouwen, zo dit bestaat, vaak overbruggen. De verhoudingen zijn ook gebaat met een regelmatige terugkoppeling van behaalde resultaten. Wie zodra dat kan resultaten laat zien, neemt zichzelf én zijn gesprekspartners serieus.

Aanbeveling:

Leg contacten met de plaatselijke horecaondernemers, en blijf tijd investeren in deze relatie. Wijs zo nodig een speciale horecacoördinator aan. Maak behaalde resultaten bekend zodra dat kan.

*Het Informatiepunt Lokale Veiligheid van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) heeft een brochure uitgegeven over het samenwerken ter bestrijding van overlast en geweld in uitgaansgebieden. Deze brochure heet het **Veilig Stappen Plan** en is aan te vragen bij de ILV. Daarnaast bestaat de **Handreiking Veilig Uitgaan**, die is ontwikkeld door Koninklijk Horeca Nederland in samenwerking met de ministeries van Justitie, Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en Volksgezondheid, de VNG, de Raad van Hoofddcommissarissen, het Openbaar Ministerie en het Bedrijfschap Horeca & Catering. In deze handreiking, die onder andere is te vinden op de internetsite van het ministerie van Justitie, staan de uitgangspunten beschreven voor een gestructureerde samenwerking tussen alle partijen die te maken hebben met veiligheid in uitgaanscentra of in en rond horecabedrijven. Daarnaast staan in de handreiking concrete suggesties en voorbeelden aan de hand waarvan genoemd partners afspraken kunnen maken. Ook staat in de handreiking, met name voor de horecaondernemers, een overzicht van bepalingen uit wet- en regelgeving op het gebied van veiligheid.*

Preventieve maatregelen

Bij het bestrijden van uitgaansgeweld, hoort uiteraard het voorkomen van uitgaansgeweld. Verschillende maatregelen kunnen hiertoe bijdragen.

Allereerst kunnen met de horecaondernemers afspraken worden gemaakt over de manier waarop mensen zich in de cafés, bars en discotheken dienen te gedragen. De branchevereniging Koninklijk Horeca Nederland heeft tien gedragsregels opgesteld die aangeven wat wel en wat niet mag binnen horecagelegenheden. Deze gedragsregels zijn verzameld onder de naam **Punt uit**. Een tweede manier om agressie en geweld in horecagelegenheden te voorkomen, is door cursussen 'omgaan met agressie en geweld' aan te bieden aan het horecapersoneel. Belangrijk is dat van te voren duidelijke afspraken zijn gemaakt over wie de cursussen gaat geven (de politie of externe deskundigen) en wie de cursussen betaalt.

Aanbeveling:

Stimuleer horecaondernemers om gedragsregels op te stellen over de manier waarop men zich in cafés en bars dient te gedragen, en leer het personeel om te gaan met agressie en geweld.

Vaak blijkt uitgaansgeweld samen te hangen met de sluitingstijden van horecagelegenheden. Een vaste sluitingstijd voor alle ondernemingen, brengt bijvoorbeeld het risico met zich mee dat alle bezoekers tegelijk op straat komen te staan wat escalierend blijkt te werken. Ook het gebrek aan beschikbare taxi's kan in dit geval agressie-verhogend werken, zo is vastgesteld. Aan de andere kant kan een glijdende schaal van sluitingstijden, bijvoorbeeld tussen 02.00 uur en 04.00 uur, het gevaar met zich meebrengen dat bezoekers zich van café naar café verplaatsen, waardoor problemen kunnen ontstaan. Voordat men nieuwe afspraken maakt, is het goed te bekijken welke problemen de geldende sluitingstijden met zich

meebrengen. Voor kleinere gemeenten is het daarbij van belang rekening te houden met de geldende voorschriften in aangrenzende gemeenten. Als men nieuwe sluitingstijden met elkaar overeenkomt, kan aan bepaalde horecagelegenheden ontheffing worden verleend. Aan dergelijke ontheffingen kunnen vervolgens wel weer voorwaarden worden gesteld, bijvoorbeeld dat de betreffende gelegenheid over een goedgekeurd veiligheidsplan dient te beschikken.

Aanbeveling:

Let bij het maken van afspraken ter voorkoming van horeca- en uitgaansgeweld ook op de sluitingstijden. Zorg voor voldoende spreiding, zodat niet iedereen tegelijk op straat komt te staan. Beperk aan de andere kant de mogelijkheden voor bezoekers om zich te veel van de ene naar de andere kroeg te verplaatsen. Maak eventueel afspraken met vervoersorganisaties over het afvoeren van bezoekers.

In Delft zijn de horeca en de gemeente overeengekomen dat de horecabedrijven vier keer per week vrije sluitingstijden mogen hebben. De reden hiervoor was onder andere dat de studentestad grote aantrekkingskracht bleek te hebben op mensen uit omliggende gemeenten wanneer daar de gelegenheden hun deuren sloten. Voorwaarde voor dit liberale beleid is dat de politie de afspraken streng handhaaft. Horecaondernemers die de afspraken niet nakomen kunnen een sanctie verwachten. De openingstijden van de bedrijven zijn op de deur vermeld, zodat gasten en inwoners duidelijk weten waar ze aan toe zijn en eventuele overtredingen direct kunnen melden.

Hüseyin Tasci

"Vroeger was ik zelf 'the King'. Maar toen werd ik een paar keer in elkaar geslagen en dan ga je er wel anders over denken."

Horecagelegenheden kunnen worden onderworpen aan een zogenaamde veiligheidsscan om eventuele zwakke punten in de inrichting aan het licht te brengen. Het is meestal de politie die deze scan uitvoert. In de praktijk blijken zowel ondernemers als politiemensen uiteindelijk vaak tevreden over de resultaten die de scans opleveren. Wel zegt de politie relatief veel tijd kwijt te zijn aan de uitvoering en klagen ondernemers over het feit dat zij zich onvoldoende op een scan kunnen voorbereiden. Bij voorkeur dient een veiligheidsscan namelijk plaats te vinden op een moment dat het café of de bar in bedrijf is. Het is raadzaam van te voren duidelijke afspraken te maken over het tijdstip waarop een veiligheidsscan wordt uitgevoerd, en over de kosten en de gevolgen die eraan zijn verbonden. Al de hierboven genoemde maatregelen kunnen neergelegd worden in een veiligheidsplan. De gemeente kan het opstellen van een dergelijk plan bij of krachtens APV verplicht stellen. In een veiligheidsplan worden bijvoorbeeld regels neergelegd over de organisatie van beveiligingstaken, het handhaven van huisregels, de inrichting van de zaak, het gedrag van portiers, de controle op wapenbezit en het opleggen van eventuele ontzeggingen. Over dit laatste punt volgt meer informatie bij de behandeling van repressieve maatregelen.

Niet alleen de binnenzijde van horecagelegenheden, ook de externe omgeving ervan heeft invloed op de mate van geweld. Slechte verlichting op straat bijvoorbeeld kan bijdragen aan het escaleren van een opstootje. Ook een gebrek aan openbare toiletgelegenheden kan nadelig werken op het gevoel van veiligheid in een uitgaansgebied. Het is altijd belangrijk een uitgaansgebied fysiek goed in kaart te brengen en eventuele aanpassingen aan te brengen. In speciale gevallen kan cameratoezicht in de openbare ruimte worden overwogen.

Voor deze maatregel zij verwezen naar de Handreiking cameratoezicht. Een andere preventieve maatregel is het inzetten van meer politie tijdens de uitgaans-uren. Belangrijk is dat deze politiemensen goed bereikbaar zijn.

Aanbeveling:

Zorg dat de fysieke omgeving van het uitgaansgebied er goed uitziet. Dat betekent dat er bijvoorbeeld voldoende verlichting moet zijn, en voldoende openbare toiletten.

Repressieve maatregelen

Politie, justitie en horecaondernemers kunnen onderling heldere afspraken maken over de wijze waarop zij moeten reageren als sprake is van geweld op straat. Belangrijk is uiteraard dat de afspraken vervolgens ook worden nagekomen. Als een barman een incident bij de politie meldt, mag hij verwachten dat die snel ter plaatse is. Ook met het OM moeten duidelijke afspraken bestaan over bijvoorbeeld de toepassing van snelrecht. Een systeem van ontzeggingen kan helpen notoire raddraaiers uit het uitgaanscentrum te weren. Een horecaondernemer die een klant heeft die overlast bezorgt, kan hem een schriftelijke ontzegging geven en een kopie naar de politie sturen. Onderling kunnen de horecaondernemers afspreken dat na drie schriftelijke ontzeggingen de klant een tijdje door iedereen wordt geweerd. De politie kan op deze manier beter controle houden op een harde kern van probleemgevallen.

Aanbeveling:

Stel een duidelijke procedure op voor het melden van en het reageren op incidenten en zorg dat de gemaakte afspraken door alle partijen worden nageleefd.

In het plan van aanpak Nee! tegen geweld dat de gemeente Leeuwarden in 1997 opstelde, staan heldere afspraken die het uitgaansgeweld moeten tegengaan. Zo heeft de politie de openingstijden van het bureau Binnenstad op vrijdag- en zaterdagavonden vervuimd en is voor extra surveillance gezorgd. Het Openbaar Ministerie had zich verplicht om strafbare feiten ten aanzien van geweld en openbare orde binnen 30 dagen aan de rechter voor te leggen, maar in de praktijk bleek deze termijn niet haalbaar. Politie, OM en rechtbank hebben nu de afspraak dat geweldszaken versneld worden afgedaan via de zogenaamde kort-OM procedure. Dat wil zeggen dat binnen twaalf weken ná de datum van het eerste verhoor van een verdachte de zaak wordt voorgebracht. Daarnaast doet het OM veel geweldszaken via een transactie af. Daarvoor geldt een termijn van 42 dagen. De horecaondernemers hebben zich uitgesproken om in toenemende mate een signalerende rol te spelen bij het constateren van probleemgedrag. Ook hebben zij bijvoorbeeld beloofd ervoor te zorgen dat hun portiers goed zijn opgeleid en het publiek correct behandelen.

5 Geweld in het verkeer en in het openbaar vervoer

Obscene gebaren, gebalde vuisten, in weinige sectoren van het maatschappelijk leven is agressief gedrag zo zichtbaar als in het verkeer. Dat heeft meer dan eens grote gevolgen. Volgens de verenigde verkeersorganisaties 3VO vindt een kwart van wat zij 'redeloos geweld' noemen plaats in het verkeer. Daarnaast is ook het openbaar vervoer een plek waar het regelmatig tot geweldsuitbarstingen komt. Voor de aanpak van dit probleem wordt tot nu toe vooral gegrepen naar middelen op het gebied van voorlichting en meer toezicht met het doel om de mentaliteit van verkeersgebruikers op een positieve manier te beïnvloeden.

Geweld in het verkeer

Uit onderzoek blijkt, dat het probleem van agressie in het verkeer niet zozeer ligt in het voorkomen van excessen, maar in veel voorkomende normoverschrijdende gedragingen. Juist 'het kleine kwaad' wordt als hinderlijk ervaren en kan leiden tot agressief gedrag. De aanpak van geweld in het verkeer moet dus beginnen bij het voorkomen van gedragingen waaraan mensen zich storen. Dat zijn bijvoorbeeld het zogenaamde 'bumperkleven' en het snijden. Landelijk zijn campagnes gestart om beide fenomenen te bestrijden. Daarnaast moet men proberen de boosheid van mensen in te tomen. De aanpak van geweld in het verkeer richt zich dus allereerst op de mentaliteit van de verkeersdeelnemers. Voorlichting kan helpen mensen bewust te maken van hun eigen rol en van de mogelijke reacties van andere mensen. De ANWB heeft tien gouden regels geformuleerd die als gedragscode

Annemiek Sinnige
"Je kunt in het verkeer wel steeds ruzie krijgen met andere verkeersdeelnemers. Ik heb geen zin in dat soort helse."

Raymond Meijer
hoofdconducteur
 "Ik kies niet meteen
 partij, maar ga er eerst
 tussen staan om te
 luisteren.
 Ik laat daarmee zien dat
 ik er ben en dat werkt
 vaak al remmend."

moeten dienen voor alle verkeersdeelnemers. Gemeenten kunnen proberen aan te haken bij landelijke campagnes om het verkeersgedrag van mensen te beïnvloeden. De oorzaken van geweld in het verkeer kunnen verband houden met situaties die in andere maatschappelijke contexten zijn ontstaan. Iemand kan bijvoorbeeld agressief achter het stuur zitten, omdat hij net verloren heeft bij een sportwedstrijd. Of iemand heeft straf gekregen op school, en kan dat op de fiets moeilijk verkroppen. Een effectieve aanpak van de mentaliteit van verkeersdeelnemers houdt rekening met deze factoren. Campagnes moeten integraal worden opgezet, en worden gedragen door verschillende organisaties als scholen, sportverenigingen,

Aanbeveling:
Voorlichtingscampagnes kunnen helpen de mentaliteit van verkeersdeelnemers te beïnvloeden. Het is raadzaam daarbij te kiezen voor een integrale aanpak waarbij ook wordt gekeken naar het geweld op scholen, in uitgaansgebieden en op de sportvelden.

De verenigde:
ontwikkelen een verkeer spel waarmee kinderen tussen de 10 en 12 jaar kunnen leren hun onvrede over bepaalde verkeerssituaties uit te drukken. Bovendien wordt hen spelenderwijs geleerd rekening te houden met de belangen van andere weggebruikers. Op die manier worden problemen in het verkeer al op school aangepakt.

Om agressie in het verkeer te voorkomen, kunnen ook maatregelen genomen worden ten aanzien van de inrichting van de weg. Om dit te kunnen doen, moet men eerst goed weten hoe de infrastructuur in

een gemeente of in een wijk er precies uitziet, en welke plekken de bewoners bijvoorbeeld als eng of gevaarlijk ervaren. Een jaarlijks uit te voeren 'verkeersschouw' kan helpen actuele knelpunten te inventariseren. Tijdens zo'n schouw kan bijvoorbeeld een verkeersagent samen met bewoners door de wijk lopen, of door de gemeente rijden en met behulp van een foto- of videocamera gevaarlijke situaties vastleggen. Op basis hiervan kan vervolgens een plan worden ontworpen om de plekken op te knappen. Na een jaar kan dan, opnieuw met bewoners samen, worden gekeken of de situatie is verbeterd.

Aanbeveling:
Inventariseer de als onveilig of gevaarlijk bekendstaande plekken in de gemeente. Maak op basis daarvan een plan hoe deze plekken aan te pakken en evalueer na bijvoorbeeld een jaar of iets is verbeterd aan de veiligheidssituatie. Betrek bij dit hele proces nadrukkelijk de wijkbewoners, of weggebruikers.

In Zwolle is de verkeersveiligheidssituatie in het zuiden van de stad letterlijk in beeld gebracht. Gevaarlijke kruispunten en donkere tunnels werden op de foto gezet en ten toongesteld. Het succes was groot. De problemen werden concreet zichtbaar, de bewoners voelden zich door de tentoonstelling serieus genomen en professionals konden op basis van het materiaal, evenals de bewoners zelf, oplossingen aandragen. Nu ligt er een wijkveiligheidsplan waarin

verkeer.

ook de verkeersveiligheid een plaats heeft gekregen. Jaarlijks zal nu een verkeersschouw worden gehouden.

Wegen zouden volgens het ministerie van Verkeer & Waterstaat ingericht moeten worden volgens het concept 'duurzaam veilig'. Dat betekent dat de weggebruiker op basis van de inrichting van de weg meteen moet kunnen zien om wat voor type weg het gaat. Hoe duidelijker de verkeerssituatie is, hoe minder agressie. Een andere mogelijkheid is om verkeersstromen – fietsers, auto's, voetgangers – beter van elkaar te scheiden waardoor het onderlinge onbegrip en de daaruit voortvloeiende agressie kunnen afnemen. Repressieve maatregelen als het strenger controleren van overtredingen van de maximumsnelheid leveren vaak agressie op, maar dat is geen reden de controles te schrappen. Integendeel. Mensen blijken sterk de neiging te hebben zich beter aan de regels te houden als ze weten dat deze regels ook worden gehandhaafd.

De politie Hollands-Midden denkt erover cursussen op te zetten voor mensen die zijn aangehouden in verband met agressief rijgedrag. Het probleem daarbij is dat de politie moeilijk een duidelijk te omschrijven dadergroep kan aanwijzen. Het is met andere woorden niet makkelijk vast te stellen bij welk strafbaar feit er al dan niet een cursus moet worden aangeboden. Voorlopig grijpt het korps daarom terug op de mogelijkheden die de Wegenverkeerswet biedt. Op basis van deze wet moeten mensen die een delict hebben begaan meedoen aan een onderzoek waarin de geschiktheid en bekwaamheid van bestuurders wordt onderzocht. Bij het onderzoek naar de geschiktheid wordt gekeken of iemand psychisch in staat is auto te rijden. Als het gaat om de bekwaamheid ligt het accent op de lichamelijke vaardigheden van de automobilist.

Geweld in het openbaar vervoer

Openbaar vervoersorganisaties weten als geen ander wat agressie betekent. Buschauffeurs en treinconducteurs hebben al jarenlang in toenemende mate last van agressieve passagiers. Ook bij de aanpak van deze vormen van geweld is een gezamenlijke verantwoordelijkheid zeer belangrijk. Een eerste stap is dat wordt bekeken waar de grootste problemen zich voordoen en op welke tijdstippen. Bus- en treinorganisaties houden vaak statistieken bij die kunnen worden geraadpleegd. Voordat nieuwe maatregelen worden bedacht, is het goed de bestaande procedures nog eens na te lopen om te kijken of alle partners zich wel aan de afspraken houden. Ook is het raadzaam bestaande alarmeringssystemen te testen.

Aanbeveling:

Neem contact op met openbaar vervoersorganisaties en zorg ervoor dat bij elke één contactpersoon wordt aangewezen. Inventariseer de knelpunten en controleer bestaande maatregelen voordat een nieuwe aanpak wordt geformuleerd.

Evenals veel andere maatschappelijke sectoren proberen openbaar vervoersorganisaties gedragsregels te formuleren die als richtlijn voor passagiers kunnen gelden. De Nederlandse Spoorwegen zijn momenteel bezig vijf gedragsregels op te stellen die in alle treinen moeten komen te hangen. De NS hopen dat passagiers elkaar op deze gedragsregels zullen aanspreken. De gedragscode moet een onderdeel gaan uitmaken van een integraal plan voor meer veiligheid in de trein. Er zullen in dat kader ook proefprojecten met camera's in de treinen worden gestart, en notoire zwartrijders zullen harder worden aangepakt.

Vaak blijken geweldsincidenten zich voor te doen op het 'kruispunt' van verschillende vervoersvoorzieningen. De taxi's zetten mensen af op een busstation, maar de bus vertrekt pas 20 minuten later, of de aansluiting tussen bus en trein ontbreekt. Door samen aan tafel te zitten kan men proberen de hele vervoersstroom zo goed mogelijk op elkaar af te stemmen. Repressieve maatregelen kunnen helpen op korte termijn het geweld in het openbaar vervoer terug te dringen. Meer inzet van spoorwegpolitie en veiligheidsassistenten bij stations lijkt de veiligheid ten goede te komen. Veel gemeenten hebben gekozen voor enige vorm van camera-toezicht rond en op stations. Het is nog te vroeg definitief iets te zeggen over het effect daarvan.

De Hoekse Lijn is een spoorwegverbinding tussen Rotterdam en Hoek van Holland die al langere tijd bekend stond als een 'probleemlijn'. Na een dodelijk incident op het station Vlaardingen Oost heeft de gemeente, samen met de NS en de politie, het project 'De Hoekse Lijn Veiliger' gestart. Allereerst werden de problemen in kaart gebracht en werden maatregelen voor de korte termijn genomen. De spoorwegpolitie versterkte het toezicht in de treinen op deze lijn, en de NS zette eveneens extra controleploegen in. De gemeente Schiedam zette veiligheidsassistenten in op de in deze gemeente gelegen stations, de regiopolitie surveilleerde extra langs de lijn en de gemeente Vlaardingen stelde een speciale veiligheidstelefoon in waar burgers hun ervaringen en eventuele ideeën voor oplossingen kwijt konden. Daarnaast werden gezamenlijke acties op de lijn gehouden. De inzet is nu om structureel beleid te ontwikkelen om de veiligheid ook in de toekomst te kunnen garanderen. De genoemde maatregelen staan beschreven in het plan 'Veiligheid op en langs de Hoekse Lijn. Plan van aanpak 2001.'

Over de omvang en de aard van het geweld dat op scholen wordt gepleegd, zijn geen eenduidige gegevens beschikbaar. Het meeste materiaal is afkomstig uit grote steden zoals Amsterdam. Onderzoek naar de problemen op scholen in middelgrote en kleine gemeenten ontbreekt nagenoeg. Dat wil natuurlijk niet zeggen dat uitsluitend de grootstedelijke leerlingen zich schuldig maken aan en slachtoffer worden van geweld. Het betekent wel dat men in de oriëntatiefase eerst moet kijken of er problemen bestaan op de scholen in de betreffende gemeente, en in kaart moet brengen om welke problemen het precies gaat. Daartoe kunnen niet alleen feitelijke politiegegevens worden geraadpleegd, maar moet vooral worden onderzocht wat leerlingen en leerkrachten zelf als gewelddadig, onveilig of agressief ervaren. Bovendien moet men proberen erachter te komen wat precies de oorzaak van eventueel geweld op school is. Het is heel goed mogelijk dat die oorzaken niet primair op school, maar vooral daarbuiten liggen. Een gezamenlijke aanpak met andere partners, zoals de ouders, de politie, het jeugdwelzijnswerk, de kinderbescherming, scholen in de omgeving, de leerplichtambtenaar en eventuele buurtorganisaties ligt dan voor de hand.

Aanbeveling:

Zorg dat de omvang, de aard en de oorzaak van het geweld op de verschillende scholen in de gemeente in kaart worden gebracht. Wijs op school iemand aan die speciaal belast is met veiligheidsvraagstukken, maar zorg er tevens voor dat het belang van veiligheid door heel de school breed wordt gedragen.

De veiligheid mag niet afhankelijk zijn van één bevlogen leraar.

Vaak kunnen de problemen rond geweld op school in drie categorieën worden ondergebracht. De eerste categorie heeft betrekking op het gedrag van leerlingen op school. De tweede gaat over problemen die te maken hebben met het gebouw van de school en in de derde categorie worden die problemen verzameld die vooral te maken hebben met sociaal-maatschappelijke factoren buiten de school. Van een strikte scheiding tussen de genoemde categorieën is natuurlijk geen sprake, maar een zekere indeling van problemen helpt bij het aanpakken daarvan.

Het gedrag van leerlingen op school

Pesten is een oud en hardnekkig fenomeen dat op scholen vaak voorkomt en dat erg uit de hand kan lopen. Veel geweldsincidenten op scholen zijn ontkiemd aan wat aanvankelijk kleine pesterijen waren. Een actief anti-pestbeleid, waarvoor de school zelf primair verantwoordelijk is, kan een eerste stap zijn om geweld te voorkomen. Verschillende scholen hebben ervaring opgedaan met het opstellen van een zogenaamd pestprotocol waarin duidelijke gedragsregels staan waaraan leerlingen zich moeten houden. Het is essentieel dat deze regels door zowel leerkrachten als door het ondersteunend personeel (conciërges) echt worden gehandhaafd. In het verlengde hiervan kan de school een anti-agressiebeleid ontwikkelen. Voorbeelden van mogelijke maatregelen in dit kader zijn het geven van gedragstrainingen aan leerlingen, waarbij de nadruk ligt op het aanleren van sociale vaardigheden, en weerbaarheidstrainingen aan (potentiële) slachtoffers van geweld.

Het is belangrijk te onderstrepen dat gedragsproblemen vaak al op jongere leeftijd ontstaan. Om die reden zouden ook basisscholen in de hoogste groepen aandacht moeten besteden aan de hier genoemde problemen. Er bestaan reeds verschillende voorlichtingsprojecten, zoals het project 'Doe effe normaal' voor het basisonderwijs (www.doe-effe-normaal.nl). Dit is een zogenaamd 'schooladoptieproject' waarbij de plaatselijke politie voorlichting geeft op basisscholen. Er zijn in dat kader lespakketten voor scholen ontwikkeld.

Aanbeveling:

Stimuleer schoolleidingen een anti-agressie beleid te ontwikkelen en benadruk het belang van een actief anti-pestbeleid. Betrek leerlingen actief bij het bespreken van problemen, stel gedragsregels op en handhaaf deze ook.

De gemeente Arnhem heeft met het veiligheidsproject 'Rem op Geweld' ook op scholen ervaring opgedaan. Uit de evaluatie van dit project bleek, dat scholen er moeite mee hebben als de nadruk eenzijdig op geweld en criminaliteit wordt gelegd. Dit kan te maken hebben met het feit dat geen enkele organisatie graag direct in verband wordt gebracht met criminaliteit en daarom de neiging vertoont problemen te ontkennen. In Arnhem heeft men daarom veiligheid in het algemeen als uitgangspunt genomen. Dat betekent bijvoorbeeld dat aandacht wordt besteed aan het gevoel van veiligheid van leerlingen en leerkrachten, de binding met school en de omgangsvormen. In Arnhem doen alle middelbare scholen mee aan het project. Dat heeft als voordeel dat het thema veiligheid uit de concurrentiesfeer wordt gehaald.

**René Klein
Leugenmors**

**"Je doet er iets tegen of
niets als je een vechtpartij
ziet.**

**Maar mensen die er als
omstanders voor de 'show'
blijstaan dat
vind ik erg"**

Dhr. H.L. Kelfkens
Docent Karate Do
"Kijk, mensen komen hier
om krijger te worden en
eindigen als pacifist."

Met goede voorlichting en actieve trainingen behoren geweldsincidenten natuurlijk niet meteen tot het verleden. Als het op school uit de hand loopt, is het raadzaam snel te kunnen optreden.

Een goed contact met de politie in de persoon van bijvoorbeeld de gebiedsagent werpt vruchten af, maar het is belangrijk ervoor te zorgen dat deze ook echt bereikbaar is. Om ervoor te zorgen dat op een incident ook een reactie volgt, kan een convenant worden opgesteld tussen schoolleiding, politie en het Openbaar Ministerie. Daarin staat bijvoorbeeld welk soort incidenten moet worden gemeld, wanneer de politie ter plaatse komt, en welke rol het OM speelt.

Aanbeveling:

Maak duidelijke afspraken tussen school, politie, OM en gemeente over de manier waarop gewelddadigheden op school worden aangepakt.

In Dordrecht hebben de scholen voor voortgezet en middelbaar onderwijs, samen met de politie, het Openbaar Ministerie en de gemeente het convenant 'Veilig in & om school' getekend. De belangrijkste afspraak daarin is, dat de school altijd de politie belt als sprake is van een vermoeden of constatering van een strafbaar feit. De politie en het OM verplichten zich iets met deze meldingen te doen. De afspraken zijn neergelegd in een folder die is uitgegeven door de politie Zuid-Holland-Zuid.

Het gebouw en de fysieke omgeving van de school

Sommige plaatsen in en om het schoolgebouw blijken extra gevoelig voor criminaliteit. Daarnaast kunnen leerlingen en leerkrachten zich op sommige plekken onveilig voelen. Het is belangrijk de als onveilig bekendstaande plekken eerst in kaart te brengen. Soms kunnen relatief eenvoudige maatregelen van bouwkundige of technische aard, zoals het aanbrengen van meer verlichting in het trappenhuis, de veiligheid aanmerkelijk vergroten. Ook kan de school beter worden schoon gehouden. De leerlingen kunnen hierbij helpen. Natuurlijk kunnen ook meer ingrijpende maatregelen nodig zijn, zoals het aanbrengen van camera's in een fietsenstalling, het plaatsen van hekken rond de school of het installeren van detectiepoortjes om wapens te kunnen achterhalen. Het is noodzakelijk de juridische grenzen in het oog te houden bij het treffen van bepaalde maatregelen. Leerlingen mogen bijvoorbeeld niet zomaar worden gefouilleerd, en voor cameratoezicht gelden ook speciale regels. De afdeling juridische zaken van een gemeente of een medewerker van de politie zou voorlichting kunnen geven aan scholen over de regels die gelden. School en gemeente moeten verder samen bekijken of er geld beschikbaar is om bepaalde bouwkundige maatregelen te nemen.

Aanbeveling:

Onderzoek waar de kwetsbare plekken in het schoolgebouw zitten en neem maatregelen 'op maat'. Soms blijken ingrijpende maatregelen net zoveel of nog minder resultaat op te leveren als relatief eenvoudige aanpassingen.

Het Delta College in Utrecht heeft vanaf 1995 meegewerkt aan het project Jeugd & School, een initiatief van de gemeente. In het kader van dit project werden verschillende preventieve maatregelen van technische aard genomen. Zo werd bijvoorbeeld de conciërgeruimte verplaatst naar een strategische plek in de hal waardoor de conciërge beter toezicht kon houden op de centrale ingang, het plein, de hal en de leerlingruimte van de school. Alle veiligheidsmaatregelen die het Delta College heeft getroffen en de resultaten daarvan zijn neergelegd in een brochure die is uitgegeven door de gemeente.

De sociaal-maatschappelijke omgeving van de school

Een school is geen geïsoleerde plek, maar staat, vaak letterlijk, midden in de buurt. Dat betekent dat ook de omgeving van de school invloed heeft op het klimaat binnen de school. Sommige kinderen hebben problemen thuis en nemen deze mee de klas in. Anderen kunnen na schooltijd nergens heen, en blijven rondhangen. Een verpauperde wijk betekent vaak een verpauperde school. Bij het opstellen van een eventueel veiligheidsplan voor een school moet met al deze factoren rekening worden gehouden. Degene die op school primair verantwoordelijk is voor het veiligheidsbeleid doet er goed aan contact te onderhouden met andere organisaties in de buurt, zoals het wijkbureau van politie, het buurthuis of woningbouwcoöperaties. Men moet elkaar op de hoogte houden van wat er speelt. De school heeft een belangrijke signaal-functie als het gaat om probleemkinderen of notoire spijbelaars. Goede contacten met bijvoorbeeld jeugdwelzijnsinstellingen en de leerplichtambtenaar kunnen ervoor zorgen dat het niet bij signaleren alleen blijft. Het organiseren van goede naschoolse

opvang voorkomt vaak nodeloos gehang in winkelcentra of in woonwijken. Wie hiervoor als eerste verantwoordelijk is, kan bij convenant worden afgesproken.

Aanbeveling:

Zorg ervoor dat de school is ingebed in de sociaal-maatschappelijke omgeving van de buurt, bijvoorbeeld door een convenant te sluiten met al die organisaties die op een of andere manier met de school in aanraking komen. Betrek nadrukkelijk ook ouders én kinderen bij de plannen.

7 Geweld in de sport

Het supportersgeweld rond met name voetbalwedstrijden is geen nieuw verschijnsel. De afgelopen jaren zijn talrijke meer of minder succesvolle acties ondernomen om dit geweld tegen te gaan. bij agressie en geweld in de sport gaat het echter om meer dan supportersrellen. Ook bij de recreatieve uitoefening van sport is geweld geen uitzondering. Eigenlijk zijn drie verschillende soorten geweld te onderscheiden: het geweld tijdens wedstrijden, in de zaal en op het veld, het geweld rondom wedstrijden, waartoe het supportersgeweld vaak gerekend moet worden, en de onveiligheid in en om accommodaties. Hoewel de veiligheid tijdens en rondom wedstrijden de primaire verantwoordelijkheid is van de sportvereniging en feitelijk buiten het kader van deze handreiking valt, kunnen een paar opmerkingen helpen om het probleem in groter verband te zien. Eerder is al opgemerkt dat geweld op en rond de sport andere vormen van geweld in de hand kan werken.

Daarom worden hier toch een paar observaties beschreven. De onderstaande aanbevelingen zijn met name ontleend aan publicaties en projecten van diverse sportinstellingen.

Geweld tijdens wedstrijden

Agressie tegen medespelers én tegen de scheidsrechter komt helaas veel voor. De oorzaak van deze agressie is niet altijd duidelijk, maar dat het verlies van normen en waarden in de maatschappij ook zijn sporen op de velden nalaat, is evident. Verschillende professionele sportorganisaties proberen de mentaliteit van spelers ten goede om te buigen door duidelijke regels te stellen en het belang van fair play te benadrukken. De Stichting Sport, Tolerantie en Fair Play Nederland, de KNVB en de levensbeschouwelijke sportkoepels hebben veel gedaan en doen nog steeds veel om agressie en geweld te beteugelen en de sportiviteit in de sport te bevorderen. De stichting is inmiddels opgeheven en heeft haar activiteiten overgedragen aan NOC*NSF en het NISB. De KNVB heeft gedragsconvenanten en gedragscodes ontwikkelt ten behoeve van voetbalclubs. Op lokaal niveau zouden clubs eigen gedragsregels kunnen ontwikkelen. Belangrijk is natuurlijk dat deze regels dan ook worden gehandhaafd. Gedragsregels hoeven zich overigens niet te beperken tot de spelers in de zaal en op het veld, maar zouden ook kunnen gelden voor supporters, coaches en ouders.

Aanbeveling:

Probeer de mentaliteit van agressieve sportbeoefenaars en hun supporters te beïnvloeden door (samen met hen) duidelijke gedragsregels op te stellen en deze ook te handhaven.

De gemeente Amsterdam startte in 1993 de campagne 'Als discriminatie wint, verliest de sport'. De campagne beoogde met name het verbale geweld met een discriminatoir karakter in de hoofdstad terug te dringen. Veel gemeenten hebben in de loop van de tijd de campagne overgenomen. In Den Haag nam een aantal organisaties het initiatief voor het project 'De Held' dat inmiddels in andere gemeenten navolging heeft gekregen. 'De Held' begon met het idee om spelers van voetbalclub ADO Den Haag gastlessen te laten verzorgen voor groepen acht van verschillende basisscholen. In de lessen besteedden de spelers aandacht aan onderwerpen als racisme, pesten, voetbalvandalisme en geweld. Als kinderen nadrukkelijk zien dat hun helden zich openlijk keren tegen deze gedragingen, dan nemen zij die heldenrol over, zo is de gedachte achter het project.

Scheidsrechters blijken een voortdurende bron van agressie, en moeten veel incasseren. Om hen bewust te maken van hun rol en hen weerbaar te maken, is het goed scheidsrechters te trainen in zaken als het omgaan met agressie en het sussen van conflicten in combinatie met het handhaven van regels. Lokale verenigingen kunnen bij overkoepelde sportorganisaties informatie opvragen over dergelijke trainingen. Dat een repressieve aanpak van het geweld tijdens wedstrijden helpt, blijkt uit cijfers van de KNVB, die al jaren beleid voert om de agressie bij de amateurclubs en de betaald voetbalclubs terug te dringen. Sinds 1998 voert de voetbalbond bijvoorbeeld een zogenaamd molestatiebeleid. Bij het landelijk meldpunt molestaties wordt bijgehouden hoeveel scheidsrechters met

molestaties te maken krijgen, wanneer en waar dat gebeurt. De sancties op dergelijke molestaties zijn harder geworden. Niet alleen krijgen de daders zwaardere straffen, maar ook de clubs worden aangesproken door de zogenaamde molestatiecommissie. Dit beleid heeft ertoe geleid dat het aantal molestaties het afgelopen seizoen is gestabiliseerd. Om het aantal verder terug te dringen neemt de KNVB aanvullende maatregelen. Zo zullen in een aantal districten waar een verhoogde kans op spanningen is speciale waarnemers worden neergezet die onafhankelijk aan de tuchtcommissie kunnen rapporteren. Verder probeert men de procedure te stroomlijnen, opdat de tuchtcommissie sneller tot behandeling van zaken kan komen.

Geweld rondom wedstrijden

Een eenduidige en succesvolle aanpak van supportersgeweld is niet te geven. Wel hebben diverse projecten een aantal slaag- en faalfactoren aan het licht gebracht waarmee beleidsmakers rekening kunnen houden. Allereerst is het van belang goede relaties met de clubs te onderhouden. De sportclubs moeten ervan worden overtuigd dat zonder hun hulp elke aanpak faalt. Een club kan vervolgens proberen de betrokkenheid van de supporters te vergroten door activiteiten buiten de wedstrijden om te organiseren. Daartoe kan een zogenaamde supporterscoördinator worden aangesteld. De ervaring bij bepaalde clubs uit het betaalde voetbal heeft geleerd dat deze coördinator aan de ene kant gezag bij de supporters moet hebben, maar tegelijkertijd afstand van de groep moet kunnen houden. Het aanstellen van een coördinator uit de supportersgroep zelf levert vaak problemen op, ook al omdat deze geen professional is. Beter is het om bijvoorbeeld iemand uit het

jeugd welzijnswerk te benoemen die ervaring heeft met het begeleiden van groepen jongeren. De coördinator moet bij voorkeur wel bij de club worden gehuisvest, om de band met de vereniging te onderstrepen. Verschillende experimenten met het aanpakken van bijvoorbeeld voetbalvandalisme laten zien dat een aanpak staat of valt met iemand die goed contacten kan leggen – met zowel supporters, clubleiding, politie als gemeente – en die dergelijke contacten ook weet te onderhouden. Supportersgeweld kan verder preventief worden aangepakt door speciaal jonge supporters aan te spreken die nog geen vast gedragspatroon hebben ontwikkeld.

Aanbeveling:

Leg contacten met clubs en supportersverenigingen en onderhoud deze contacten. Maak de clubs medeverantwoordelijk voor de aanpak van geweld rondom wedstrijden. Zorg samen met de clubs voor recreatieve activiteiten buiten de wedstrijden.

Onder verantwoordelijkheid van de gemeente Zwolle is het project 'Sport, Tolerantie en Fair Play' gestart, mede dankzij subsidie van het ministerie van VWS en de provincie Overijssel. Doel van het project is om de (her)waardering en toepassing van waarden en normen bij sportbeoefening te bevorderen. Met andere woorden, om sportief gedrag, naleving van (spel)regels, respect voor elkaar en wederzijds begrip krachtig onder de aandacht te brengen. Onder de naam van het project worden verschillende activiteiten ontplooid, zoals het organiseren van Buurt Sport Spelen waarbij de nadruk op fair play ligt, het organiseren van Zwolse Fair Play dagen, het ondertekenen en naleven van gedragsconvenanten met Zwolse

**Martin
voetballer**

"Wat ik bij sommige amateur-clubbjes zie, is dat enkele toeschouwers hun agressie op het veld uiten."

Robert Cotterink
Sportraad Overijssel
"De sport staat op
het spel wanneer
verbale en fysieke
agressie, intolerantie
en supportersgeweld
winnen!"

(voetbal)verenigingen, het opstellen van gedragscodes, het aanbieden van een lespakket voor het basisonderwijs en uitvoering van het project de Held. De uitvoering van het project ligt in handen van de Sportraad Overijssel en het projectbureau Breedtesport, maar tal van andere organisaties zijn nauw bij het project betrokken, zoals de werkgroep 'Zwolle slaat terug', de Sportraad Zwolle, FC Zwolle, het overlegorgaan Voetbalverenigingen, het NISB, de vakgroep bewegingsonderwijs Zwolle, bureau Sport en het bureau Veiligheid van de gemeente en vele anderen.

Onveiligheid in en om accommodaties

Evenals bij de aanpak van geweld in woonwijken het geval was, begint een aanpak van de onveiligheid in en om sportaccommodaties met een inventarisatie van de problemen. Het is raadzaam in kaart te brengen waar sportaccommodaties zich bevinden, hoe de locaties te bereiken zijn, hoe de wegen er naartoe uitzien, hoe het met de verlichting is gesteld en hoe de accommodaties er van binnen uitzien. Als blijkt dat een sportzaal ver buiten het centrum van een gemeente ligt, en de wegen ernaartoe niet of slecht verlicht zijn, kan men overwegen centraal vervoer naar de locatie te regelen of bijvoorbeeld de straatverlichting te verbeteren. Het aanstellen van een conciërge in het sportcomplex kan helpen de orde binnen te handhaven. In uiterste gevallen kan men overwegen camera's te installeren om binnen én buiten de accommodaties toezicht te houden.

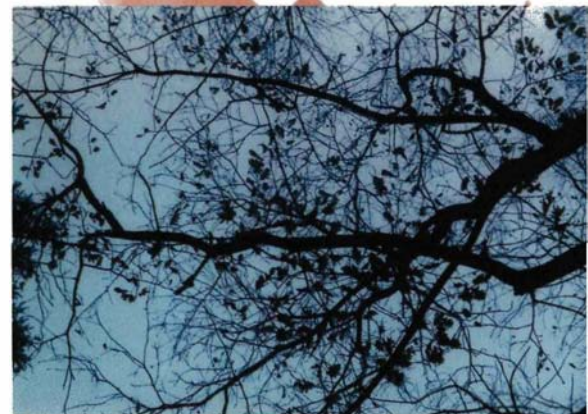
8 Crisismanagement

Burgemeester Piet IJssels van de gemeente Gorinchem (ruim 32.000 inwoners) werd in 1999 geconfronteerd met een dodelijk schietincident in het uitgaanscentrum van de stad. Twee jonge vrouwen kwamen om het leven, een derde raakte zwaar gewond. In het onderstaande interview deelt IJssels zijn ervaringen met collega's die in de toekomst geconfronteerd zouden kunnen worden met soortgelijke crisissituaties. Zijn antwoorden zijn te lezen als aanbevelingen. "Houd de regie in handen".

Om half drie 's nachts belde de wachtcommandant van de politie de burgemeester uit zijn bed. Er was een schietpartij geweest in het centrum van de stad. Burgemeester IJssels nam die mededeling voor kennisgeving aan, zoals zo vaak gebeurd. Om vijf uur belde de officier van justitie met de pijnlijke details van het incident dat twee jonge vrouwen het leven kostte. IJssels: "Het doet er niet toe wie het eerst belt, en met welke details. Het is belangrijk dat de betrokken partijen, politie, justitie, gemeente op elkaar kunnen vertrouwen. Dat vertrouwen kun je preventief organiseren. Leer elkaar kennen, maak afspraken, maar geef elkaar ook ruimte. Als de politie 's nachts ergens moet optreden, moet zij eerst de uitvoering ter hand kunnen nemen zonder zich te moeten bekommeren over regelgeving en wie belt nu wie. Ik zeg altijd tegen mijn brandweer: 'Ik kan niet blussen.' Daar bedoel ik mee dat de brandweer eerst zijn werk moet kunnen doen. Het informeren van de burgemeester komt later wel, mensen moeten zich door dit soort vereisten niet laten afschrikken." Dat was zaterdagavond.

De volgende middag en avond konden de direct betrokkenen - vooral de mensen die de vorige avond in de beschoten uitgaansgelegenheid waren geweest, zo'n tweehonderd in totaal - elkaar op het gemeentehuis ontmoeten. De officier van justitie had onmiddellijk na het incident geopperd een gezamenlijke bijeenkomst te houden, de gemeente opende de deuren. IJssels: "Gemeenten die geconfronteerd worden met dergelijke incidenten, willen eigenlijk maar één ding, en dat is zekerheid. Dus trekken ze het rampenplan uit de kast. Maar daar heb je op dit soort momenten eigenlijk niets aan. Na een gewelddadig incident op straat maakt zich een algemeen onveiligheidsgevoel meester van de bevolking. Dat gevoel is bijna irrationeel, want objectief gezien zijn we in Nederland heel veilig. Maar aan die wetenschap heeft niemand iets op het moment dat zich een ernstig incident heeft voorgedaan. Dan bekruipt mensen het gevoel dat voor hetzelfde geld zij het slachtoffer hadden kunnen worden en dat gevoel maakt bang en boos. Daar moet je als bestuurder wat mee. Ik vergelijk het wel eens met overspannenheid. Als iemand nergens meer heen kan met zijn onvrede, kropt hij zijn gevoelens op en dan opeens komt een geweldige uitbarsting die nauwelijks meer in de hand is te houden en die grote gevolgen kan hebben. Dus moet je ervoor zorgen dat in een zo vroeg mogelijk stadium de emoties worden gekanaliseerd. De gemeentelijke organisatie moet daarvoor paraat zijn. Dat betekent dat een kleine club gemeenteambtenaren altijd paraat moet zijn in crisisgevallen. Dan heb ik het vooral over de staf van bodes en kantine. Niemand mag voor een dichte deur staan. Er moet koffie zijn." De bestuurder die de collectief losgebroken emoties een paar dagen laat sloffen, loopt volgens IJssels de kans dat "de emotie negatief gaat wortelen".

De werkelijkheid kan er daardoor heel anders uit gaan zien, met alle gevolgen van dien. De burgemeester geeft een voorbeeld. "Eén van de meisjes die destijds is geraakt, is vlak na de schietpartij opgevangen door een vrouw. Die vrouw was op de bijeenkomst de volgende dag razend, omdat ze wel een uur had moeten wachten op een ambulance. Althans, zij dacht dat ze een uur had moeten wachten. In werkelijkheid zaten tussen de melding van de schietpartij en de komst van de ambulance zes minuten. Als je zo'n vrouw niet meteen opvangt, en haar emoties de ruimte geeft, maar ook kanaliseert, dan ontstaat het beeld dat de medische spoedzorg in de gemeente niet deugt. En zo'n verdraaid beeld van de werkelijkheid kun je achteraf heel moeilijk weer rechtzetten." Het hoort bij het vak van burgemeester om in crisissituaties snel contact op te nemen met de slachtoffers en hun familie. IJssels heeft geleerd dat elke familie anders op een toenadering van bestuurlijke zijde kan reageren, maar dat doet aan de noodzaak van betrokkenheid niets af. Elke collega in een vergelijkbare situatie zou hij verder willen aanraden onmiddellijk het gemeentelijk voorlichtingsapparaat ter beschikking te stellen van de getroffen families. "Zij moeten echt afgeschermd worden, want de media zijn zo overweldigend aanwezig, dat professionele hulp nodig is." In Gorinchem nam de voorlichter zelf het initiatief. IJssels geeft toe dat hij de noodzaak daarvan pas achteraf heeft begrepen. "De verantwoordelijk bestuurder kan niet om de

Piet IJsels
Burgemeester
Gorinchem
"Houd de regie
in handen".

pers heen. Dat moet je ook vooral niet willen. Als je als burgemeester de media niet te woord staat, dan geef je een verkeerd signaal af. Het is wel heel belangrijk om de slachtoffers en nabestaanden op de hoogte te houden van de stappen die je zet, ook in de media. Iedereen zegt in de hitte van het moment wel eens wat verkeerd, als je nachten hebt doorgehaald ben je niet altijd meer even genuanceerd. Dat kan verkeerd overkomen bij betrokkenen. Zorg er dus voor dat nabestaanden weten wat en waarom je iets zegt. Dat terugkoppelen kan heel goed via de voorlichter, die vaak een vertrouwensband opbouwt met de families. **Ga niet via de media met elkaar communiceren."**

IJsels is blij dat de gemeente er destijds in is geslaagd zelf de regie in handen te houden. Zonder regie bestaat het gevaar dat het collectieve verdriet tot escalaties leidt. De burgemeester zegt: "Als op een bijeenkomst spontaan ideeën ontstaan, bijvoorbeeld het organiseren van een stille tocht, dan is dat goed. Maar houdt als gemeente de regie vast. Faciliteer groepjes mensen, maar stuur ook een beetje. En laat je goed informeren over wat je met een menigte kan doen. Bij de stille tocht hier in onze stad stonden op een gegeven moment 25.000 mensen op het stadhuisplein. Dan moet je ervoor zorgen dat er geen urenlange verhalen worden gehouden. Mensen achteraan verstaan het niet, men wordt ongeduldig, dat leidt tot problemen. Time dus van te voren hoe lang iemand mag spreken en voorkom dat 38 mensen iets willen zeggen. Zorg dat een herdenkingsbijeenkomst een doel heeft, een tocht moet van iets naar iets gaan. En zorg dat de café's niet dicht zijn. Dat hadden wij gelukkig van Leeuwarden geleerd waar eerder een stille tocht was gehouden. Een herdenkingstocht is toch een soort begrafenis, mensen willen napraten en dat moet ergens kunnen."

De praktijk leert dat ogenschijnlijk banale twistpunten in een crisissituatie kunnen opspelen. IJsels waarschuwt voor dit soort venijnige adders onder het gras en raadt een ieder aan zo mogelijk preventief afspraken te maken om herrie op crisismomenten zelf te voorkomen. "Ten eerste, **zeur niet over geld**. Als zoiets in je gemeente gebeurt, dan moet je daar iets mee en dan moet je niet over geld gaan praten. Het gaat om een eenmalige uitgave, en die is altijd wel ergens vandaan te halen. Ten tweede, zorg ervoor dat de gemeenteraad weet en begrijpt dat hij niet direct betrokken is bij de afwikkeling van de crisis. De raad komt aan de beurt, maar dat kan een paar weken duren. Het geeft een extra zorg als gemeenteraadsleden zich gaande het proces voortdurend met de zaak bemoeien. Tijdens de verantwoording en evaluaties achteraf is er alle ruimte om met elkaar in gesprek te komen." Uit alle narigheid kan ook iets goeds komen, is IJsels' ervaring inmiddels. Meteen na het incident heeft de gemeente mét de horecaondernemers samen concrete afspraken gemaakt om de veiligheid in de stad te vergroten. "Als de horecaondernemers zien dat zij zelf een belang hebben om wat aan de situatie te doen, kun je prima samenwerken. En duik dan niet meteen het juridische spoor in, maar **ga eerst praten met elkaar, probeer gezamenlijk probleemeigenaar te worden**. Het heeft geen zin alleen dingen af te dwingen door middel van regels. Kijk uit voor de juridisering van problemen."

Een laatste aanbeveling tot slot van een burgemeester die zichzelf een emotionele bestuurder noemt. "Blijf jezelf", raadt hij zijn collega's aan. "Laat je niet van de kaart brengen door commentaren van anderen. En **wees niet te formeel**."

9 Checklist voor beslissers

Een integrale aanpak van geweld op straat ziet er in elke lokale situatie anders uit. Wel zijn enkele thema's te formuleren die in elk plan van aanpak een plaats verdienen. Hieronder zijn de belangrijkste aanbevelingen uit deze brochure nog eens overzichtelijk op een rij gezet. Daarbij is rekening gehouden met de verschillende beleidsmatige fasen die zijn onderscheiden.

Voorfase

- *Neem als gemeente de regie van een integrale aanpak van geweld op straat ter hand.*
- *Stel iemand aan als coördinator die goed geïnformeerd is, goed bereikbaar is en in staat is verschillende partners om de tafel te krijgen en te houden.*
- *Laat de coördinator een werkgroep formeren waarin vertegenwoordigers uit verschillende organisaties zitten, zoals politie, justitie, de jeugdhulpverlening en het onderwijs.*
- *Voor de aanpak van verschillende 'soorten' van geweld op straat zijn ook vertegenwoordigers van verschillende organisaties nodig. Voor de aanpak van horeca- en uitgaansgeweld is de medewerking van horecaondernemers van essentieel belang, bij de aanpak van geweld in en rond de sport moeten uiteraard sportclubs worden betrokken.*

Oriëntatiefase

- *Formuleer op eenduidige wijze wat het probleem is dat men wil aanpakken.*
- *Verzamel relevante informatie om de objectieve veiligheid in kaart te brengen. Raadpleeg bijvoorbeeld informatiesystemen van de politie en bekijk registraties van gemeente en GGD.*
- *Verzamel relevante informatie om de subjectieve veiligheid in kaart te brengen. Raadpleeg daartoe bijvoorbeeld de politiemonitor, en laat leefbaarheidsonderzoeken of buurtenquêtes uitvoeren.*
- *Check de verzamelde informatie aan de hand van de volgende vragen:*

Wat is het veiligheidsprobleem, zowel objectief als subjectief gemeten?

Wie zijn als dader en/of slachtoffer betrokken bij de geregistreeerde gevallen van geweld op straat?

Waar, dus op welke locaties, hebben zich problemen voorgedaan?

Hoe heeft het geweld zich gemanifesteerd? Was bijvoorbeeld sprake van wapengebruik of niet, waren alcohol of drugs in het spel etcetera?

Waarom heeft het geweld zich voorgedaan?

Uitwerkingsfase

- Zorg voor een integrale aanpak van de problemen. Dat betekent dat de regisseur (de gemeente) samen met andere partners plannen bedenkt én uitvoert.
- Investeer in het leggen en onderhouden van contacten.
- Stel een veiligheidsplan op waarin de onderscheiden vormen van geweld op straat – zoals uitgaans- en horecageweld, geweld in de wijk, geweld op scholen, geweld in het verkeer en het openbaar vervoer en geweld in de sport – integraal, dus in onderlinge samenhang met elkaar, aandacht krijgen.
- Maak een onderscheid tussen repressieve en preventieve maatregelen en formuleer de doelen die met behulp van deze maatregelen moeten worden bereikt.
- Verricht een nulmeting, zodat de resultaten achteraf goed en objectief kunnen worden geëvalueerd.
- Schrijf in het veiligheidsplan op wie de deelnemers aan de aanpak zijn en wie waarvoor verantwoordelijk is. Leg gemaakte afspraken eventueel vast in een convenant.
- Geef een duidelijke tijdsplanning aan.
- Besteed aandacht aan het creëren van draagvlak, dus investeer in de communicatie, zowel tussen partners onderling als tussen partners en bevolking.

Uitvoeringsfase

- Check regelmatig of de gemaakte afspraken worden nagekomen.
- Houd tussentijdse evaluaties en stel eventueel genomen maatregelen tussentijds bij.
- Blijf aandacht besteden aan de communicatie tussen samenwerkingspartners én de bevolking. Meld behaalde resultaten in een zo vroeg mogelijk stadium.

Evaluatiefase

- Kijk, samen met de andere deelnemers, kritisch of de geformuleerde doelen ook zijn bereikt. Voer daartoe opnieuw buurtenquêtes of leefbaarheidsonderzoeken uit, en verzamel opnieuw objectieve gegevens. Vergelijk de resultaten met de nulmeting.
- Neem beslissingen over het al dan niet continueren van bepaalde maatregelen.
- Communiceer behaalde resultaten met samenwerkingspartners én bevolking.

Bijlage

Achtergrondliteratuur en projecten

Hieronder volgt een selectie van relevante projecten, plannen en informatie die behulpzaam kunnen zijn bij het aanpakken van geweld op straat.

Algemeen

Brochure 'Zeg nee tegen geweld'

Deze brochure bevat toegankelijke informatie voor iedereen die meer wil weten over de achtergronden en oplossingsrichtingen van geweld op straat.
bestelnummer: 7610.00.6063

Brochure 'Doe mee, geweld nee!'

Deze brochure is uitsluitend bestemd voor organisaties die zelf een gedragscode willen ontwikkelen en invoeren. De brochure bevat onder meer een procesbeschrijving voor het opstellen van gedragsregels en voorbeelden van dergelijke regels.
bestelnummer: 7610.00.6065

Deze brochures zijn gratis schriftelijk te bestellen (1 exemplaar per bestelling)
Logistiek Centrum Zoetermeer,
Chroomstraat 151
2718 RJ Zoetermeer
Fax: 079 - 3614986
e-mail: info@lcz.minbzk.nl

In tekst genoemde gemeenten met veiligheidsplannen

Lokaal veiligheidsplan
gemeente Hoorn (0229 - 25 22 00)

Wijkveiligheidsplannen
gemeente Vlaardingen (010 - 248 40 00)

Nee! tegen geweld
gemeente Leeuwarden (058 - 233 88 33)

Veiligheidsrapportage 2000
gemeente Weert (0495 - 57 50 00)

Wijkveiligheidsplannen
gemeente Gorinchem (0183 - 65 95 95)

Wijkveiligheidsplannen
gemeente Zwolle (038 - 498 91 11)

Geweld: gemeld en geteld

Een analyse van aard en omvang van geweld op straat tussen onbekenden. In opdracht van het Ministerie van Justitie.
G.J. Terlouw, W.J.M. de Haan en B.M.W.A. Beke, 2000 (2^e druk). www.beke.nl

Actieprogramma Geweld op straat

Actieprogramma om de afspraken over veiligheid in het bestuursakkoord-nieuwe-stijl met kracht ter hand te nemen. VNG 1999. Informatie bij VNG (070 - 373 83 93).

Twaalf Stedendebat geweld op straat

Hoofdpijnen en suggesties voor beleid. In opdracht van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Directie Politie
H.B. Ferwerda en B.M.W.A. Beke, 1998.

Bart
buurthuisbezoeker
"In het centrum is het steeds vaker raak. Er hoeft maar dit te gebeuren en ze slaan erop. Mij zien ze daar niet. Ik ga wel naar het buurthuis daar gebeurt bijna nooit let."

Uitgaan

Handreiking Veilig Uitgaan

De handreiking geeft concrete adviezen aan gemeenten, politie, horecabedrijven en het openbaar ministerie om de veiligheid te verbeteren en is bovendien een hulpmiddel om de samenwerking tussen deze organisaties op het gebied van veilig uitgaan te stimuleren dan wel te versterken. Informatie bij: Koninklijk Horeca Nederland (0348 - 48 94 57).

Veilig Stappen Plan

Een brochure over samenwerken ter bestrijding van overlast en geweld in uitgaansgebieden. Informatie bij: Informatiepunt Lokale Veiligheid, (070 - 373 83 38).

Handreiking cameratoezicht

Aandachtspunten bij het overwegen en realiseren van cameratoezicht in de openbare ruimte. Op te vragen bij: Senter technologie & samenleving, deelprogramma criminaliteitspreventie, telefoon: (070 - 361 05 97/03 39).

Punt uit

Tien gedragsregels die aangeven wat wel en wat niet mag binnen horecagelegenheden. Informatie bij: Koninklijk Horeca Nederland, (034 - 848 94 57).

Pré-project Veilig Uitgaan

Project ter verbetering van de kwaliteit van het uitgaansleven in het centrum van Oss. Dit project is een samenwerking van Koninklijk Horeca Nederland, politie Maasland en de gemeente Oss. Informatie: www.horeca-oss.nl/project.htm

Project Veiligheid op straat (VOS)

Samenwerking tussen de gemeenten, de politie, de horeca en de ondernemers van Kampen en IJsselmuiden. Informatie bij: gemeente Kampen (038 - 339 29 99) of gemeente IJsselmuiden (038 - 339 37 00).

Veilig uitgaan in Dordrecht

Veiligheidsscan van de gemeente Dordrecht, Stads Service Centrum. Informatie bij: gemeente Dordrecht (078 - 639 89 89).

Scholen

Schooladoptie 'Doe Effe Normaal'

Informatie: www.doe-effe-normaal.nl

Jeugd & School: werken aan veiligheid op het Delta Collega te Utrecht

Deze brochure is een uitgave van het project Jeugd & School. Informatie bij: wijkbureau Noordwest, gemeente Utrecht. (030 - 286 10 00).

Rem op geweld

Een integraal samenwerkingsverband tussen gemeente, politie, openbaar ministerie, horeca en voortgezet onderwijs in Arnhem ter bestrijding van geweld en wapenbezit onder jongeren. Informatie bij gemeente Arnhem (026 - 377 47 74).

Veilig in & om school

Brochure voor ouders en leerlingen over de maatregelen die genomen worden indien sprake is van geweld in en om de scholen in Dordrecht. Deze maatregelen zijn gebaseerd op afspraken (een convenant) tussen scholen voor voortgezet en middelbaar onderwijs, de politie Zuid-Holland-Zuid, het Openbaar Ministerie en de gemeente Dordrecht.

De brochure is een uitgave van de Politie Zuid-Holland-Zuid en het Openbaar Ministerie arrondissement Dordrecht. Informatie bij gemeente Dordrecht (078 - 639 89 89).

Verkeer

Top-10 gouden regels in het verkeer

Een gedragscode voor alle verkeersdeelnemers. Informatie bij de ANWB (070 - 314 66 40).

Verkeersspel van 3VO

Kinderen tussen de 10 en 12 jaar leren met dit spel hun onvrede over een verkeersonveilige situatie in woorden uit te drukken en rekening te houden met belangen van anderen. Informatie bij: 3VO (035 - 524 88 00). Voor algemene info: www.3vo.nl

De Hoekse Lijn Veiliger

Plan van aanpak voor de veiligheid op en langs de Hoekse Lijn. Informatie: gemeente Vlaardingen (010 - 248 40 00).

Verkeersgeweld in Amsterdam

Feiten en achtergronden. Een studie in opdracht van het coördinatiepunt Aggressie en geweld in Amsterdam. Van Dijk, Van Soomeren en Partners, 2000 (020 - 625 75 37).

Sport

De Held - pesten en racisme 1-0

Informatie bij Stichting De Held in Den Haag. (070 - 366 08 01).

Project Sport, Tolerantie en Fair Play Zwolle

Sportraad Overijssel (038 - 457 77 71).

Nuttige adressen

Sport

NOC*NSF
Postbus 302
6800 AH Arnhem
tel: 026 - 483 44 93

NISB

Postbus 32
6800 AA Arnhem
tel: 026 - 483 38 90

Onderwijs

APS
Transferpunt 'jongeren, school en veiligheid'
Postbus 85475
3508 AL Utrecht
tel: 030 - 285 66 16

Horeca

Een van de 200 afdelingen van Koninklijk Horeca Nederland
Voor overige inhoudelijke informatie:
Koninklijk Horeca Nederland
Postbus 566
3440 AN Woerden
tel: 0348 - 48 94 89
www.kon-horeca.nl

ANWB

Postbus 93200
2509 BA Den Haag
tel: 070 - 314 66 40

Informatiepunt Lokale Veiligheid

Postbus 30435

2500 GK De Haag

tel: 070 - 373 83 38

www.ilv.nl

Landelijk Platform

Tegen Geweld op Straat

Postbus 556

2501 CN Den Haag

tel: 070 - 376 59 65

www.platformtegegengeweld.nl

Ministerie van Binnenlandse

Zaken en Koninkrijksrelaties

Postbus 20011

2500 EA Den Haag

tel: 070 - 426 64 26

www.minbzk.nl

Ministerie van Justitie

Postbus 20301

2500 EH Den Haag

tel: 070 - 370 79 11

www.minjus.nl

Ministerie van Volksgezondheid,

Welzijn en Sport

Postbus 20350

2500 EJ Den Haag

tel: 070 - 340 7911

www.minvws.nl

Ministerie van Onderwijs,

Cultuur en Wetenschappen

Postbus 25000

2700 LZ Zoetermeer

tel: 079 - 323 23 23

www.minocw.nl

**Deze brochure is gratis
schriftelijk te bestellen**

(1 exemplaar per bestelling)

onder vermelding van bestelnummer:

7610016068

Logistiek Centrum Zoetermeer

Chroomstraat 151

2718 RJ Zoetermeer

fax: 079 - 361 49 86

e-mail: info@lcz.minbzk.nl

**'Doe mee! Geweld nee!'
beeldmerk cd**

Het landelijk Platform

Tegen Geweld op Straat

stelt haar logo "Doe mee!

Geweld nee!" ter beschik-

king van alle organisaties

die hun eigen gedragscodes tegen geweld
willen ontwikkelen. Daartoe is een cd-rom
met het logo en instructies voor gebruik in
verschillende formaten beschikbaar.

Tel: 070 - 376 59 65

